

Školitelský posudek diplomové práce

Název práce: Sovětská filmová komedie konce 60. a 70. let

Diplomantka: Bc. Natalija Něudačina

Školitelka: Mgr. Jindřiška Bláhová, Ph.D.

Tématem předkládané diplomové práce je sovětská filmová komedie období 60. a 70. let minulého století v éře Leonida Brežněva, respektive konkrétně žánrová analýza části daného korpusu určeného na základě návštěvnosti v kinech a reprezentace dobové sovětské společnosti. Zvolené téma komunikuje se současnými trendy filmově-historického bádání, kdy roste zájem o studium žánrové produkce kinematografií zemí bývalého Východního bloku, jež stále patří k méně probádaným oblastem. Atraktivní je i volba sovětské kinematografie, která umožňuje uvažovat vzhledem k podřízenému vztahu mezi SSSR a ostatními satelity i o transnacionálních vlivech a různých fázích sovětizace.

Diplomantka se snaží najít společné rysy stagnační komedie jako specifického žánru a následně vztáhnout komedii k proměnám sovětské populární kultury po konci totality. Jednou ze základních hypotéz práce je, že komedie daného období existovala v prostoru mezi cenzurou a uvolněním, který vedl k tomu, že komedie neměla jen únikovou funkci, jak bývá u oddechových žánrů v totalitních režimech časté (či předpokládané). Diplomantka se snaží vystopovat komedii mezi oficiální ideologií a čistým, neideologickým humorem, který dovoľoval politickou subverzi v rámci reflexe každodenního života stagnující sovětské společnosti. Reflexi „obyčejnosti“ v tzv. komediích všedního dne pak slibuje identifikovat jako zásadní vliv na sovětskou populární kulturu.

V žánrové analýze práce vychází primárně z teorie Ricka Altmana, která dovoľuje uvažovat o žánru jako o kinematografickém i společenském fenoménu. Danou teorii diplomantka shrnuje i do velké míry přesvědčivě aplikuje. Snaží se postihnout formování žánrů nahlídnutím a kombinováním řady relevantních aspektů od produkci, přes recepci po dobový kontext. Práce je ambiciózní ve svém záběru i přístupu. Cílem není jen žánrová analýza, ale i zmapování sovětské produkce daného období ve vztahu ke komedii a – minimálně v záměru – identifikování důvodů divácké popularity a typy opozičního čtení. Zmíněná ambicióznost se ukazuje na jedné straně na množství zvolených a kombinovaných metod (žánrová teorie, recepční studia, nová filmová historie ve vztahu k produkci, kulturní studia), na straně druhé pak i na množství cílů uvedených v úvodu, které se rozprostírají od komplexního zmapování sovětské komediální produkce konce 60. a 70. let, přes poukázání na ambivalentnost žánru, „poodkrytí fungování produkčních mechanismů v oblasti sovětské žánrové kinematografie“, „stanovit, čím byly přitažlivé pro publikum a jak ovlivňují publikum současně“. V neposlední řadě, „jak se tento žánrový trend manifestoval v sovětské populární kultuře a jak ovlivnil další oblasti“. Zmíněná ambicióznost je kladem, ale v konečném účtování i jistou slabinou diplomové práce.

Práce jasně ukazuje jasné analytické i syntetické schopnosti diplomantky. Autorka přehledně nastiňuje zvolenou metodologii a přístupy, jasně vysvětluje, proč je volí. Pracuje s rozsáhlou a relevantní sekundární literaturou. Úvodní teoretická část tak vytváří pevný základ pro následnou analýzu. Diplomantka přichází i se silnými a jasnými hypotézami, které ukazují na originální myšlení a slibují více pochopit oblast žánrové produkce kinematografií bývalého Východního bloku. Za metodologickou částí následuje část historicko-kontextová, a následně samotná analýza jednotlivých filmů. Samotné případové studie jsou analyticky detailní, přesvědčivé, identifikují v souhrnu spojnice v reprezentaci společnosti stagnace i specifika komedie stagnace. Za silnou stránku diplomové práce považují výzkum v ruských archivech –

ve fondech Goskino (RGALI) a v archivu Mosfilmu. Takový výzkum diplomantce umožnil přiblížit produkční pozadí jednotlivých vybraných komedií, rozmanitá pnutí, která jejich vznik provázela, i rozmanité motivace. Produkčně-historická část založená na archivních materiálech tak vytváří více než jen doplňující pozadí pro žánrovou analýzu, ale je nosným tématem sama o sobě – tématem, které nabízí i srovnání s praxí v jiných kinematografiích bývalého Východního bloku. Práce je tak rozkročena mezi žánrovou analýzu a produkční historií, která ozřejmí nárůst produkce komedie v 70. letech i její postavení mezi ostatními typy filmů.

Aniž bych jakkoliv ubírala výše zmíněným silným stránkám, práce vykazuje i určité trhliny. Vracíme se k otázce ambic – oblast kulturních studií a pragmatická žánrová rovina se vyjevují jako největší výzvy. „Snahou je zjistit, zda diváci zvolených komedií dominantní ideologii podléhali či k ní zaujímal vyjednaný nebo opoziční postoj“, píše diplomantka. Zároveň je ale záhy jasné, že daný příslib nebude možné naplnit. Klíčovým problémem je neexistence relevantních recepčních dat, které diplomantka sama přiznává. V recepční části tak práce vychází z kritické recepce, nikoliv z komplexní divácké recepce. Z podstaty věci tedy nemůže zodpovědět otázku po důvodech deklarované popularity daných filmů – tvrdá data návštěvnosti jsou jen potvrzením nebo počátečním východiskem, nikoliv osvětlením motivací.

Naznačuje, že filmy nabízely možnost opozičního čtení či vyjednávaní – přitom komedie byly velmi populární mezi dětmi, kde se s opozičním čtením, jak jej chápeme ve vztahu k divákovi v totalitní společnosti příliš počítat nedá –, ale důkazem je jen samotná textuální analýza. Zde jedna poznámka: práce předkládá atraktivní hypotézu, že stagnační komedie existuje i přes státní kontrolu částečně v prostoru neoficiální kultury díky hereckým improvizacím, nebo aktivnímu bránění se cenzuře. Jak přesně takové vyjednávaní probíhalo? Jaké konkrétní obsahy a subverze herci a autoři do jednotlivých filmů vkládali, by si v analýze zasloužilo větší pozornost. Tu by si zasloužila i zajímavá oblast populární kultury. V porovnání s pečlivou a přesvědčivou žánrově analytickou částí práce, se poslední kapitola práce až příliš zrychlí a pole propojení stagnační komedie a populární kultury práce předčasně opouští. I přesto je propojení stagnačních komedií s populární kulturou dobrá tečka a jakýsi přirozený závěr k práci, jež se soustředí na dějiny kinematografie v období totality. Přesah do současnosti v podkapitole Filmové hlášky jako transhistorický jazykový fenomén je ve stávajícím pojetí spíše konstatováním zajímavosti. Jako celek nicméně práce bez problémů splňuje požadavky kladené na diplomovou práci.

Práci **doporučuji** k obhajobě s návrhem hodnocení **velmi dobře**.

Několik možných otázek k obhajobě:

Byla sovětská komedie 60. a 70. let cyklem či nikoliv?

Jak přesně probíhalo vyjednávaní o pronikání neoficiální kultury do té oficiální u jednotlivých filmů?

Pokud se objevovaly v komediích erotické narážky (s. 27), není spíše než překvapivé logické, že právě ve stagnační komedii vznikala prostor a tendence k transgresi?

Je možné najít nějakou odezvu stagnačních komedií v produkci ostatních států Východního bloku?